

Redengevende omschrijving – Lekkerkerk: Schuwacht 156a
Monumentnummer: 23/17

FEITELIJKE GEGEVENS

Adres	Schuwacht 156a, 2941 EJ Lekkerkerk
Kadastraal nummer	Lekkerkerk D 6343
Naam object	N.v.t.
Complexonderdelen	Boerderij en landschappelijke inrichting achter de boerderij
Oorspronkelijke functie	Agrarisch zuivelbedrijf
Opdrachtgever	Niet bekend
Architect/aannemer	Niet bekend
Datering / Bouwjaar	ca. 1600

**(CULTUUR)HISTORISCHE
ACHTERGROND**

Het boerenbedrijf in de Krimpenerwaard

De moerassige veengebieden van de Krimpenerwaard worden vanaf de 11e eeuw geleidelijk aan ontgonnen. De Middeleeuwse boeren bouwen hun boerderijen op de koppen van de percelen, die haaks op de ontginningsbasis staan. De uitgifte van de landerijen geschiedt op basis van inschrijving. Soms hebben boeren hierdoor veel land binnen één polder, maar meestal lag het land van een boer verspreid over meerdere polders op soms wel een kwartier, half uur of uur 'gaans of varens' (lopen of varen) van de boerderij. Direct rondom de boerderij is het erf dat plaats biedt aan de belangrijkste bebouwing en gronden voor het uitvoeren van de werkzaamheden en de huishoudelijke taken van de boerin. Hierbij valt te denken aan een hooiberg of –schuur, wagenschuur, extra stallen en kippenhokken, boenstoep of –hok, moestuin, fruitboomgaard, bleekveldje. De positie van alle verschillende gebouwen en functies op het erf is zo bedacht dat het werk zo efficiënt mogelijk kan worden uitgevoerd.

Rondom de het erf is vaak een ringsloot aanwezig en is er een wetering of brede kavelsloot die tot aan het erf en het hoofdgebouw loopt. Deze wordt oorspronkelijk gebruikt als vaarsloot om bij landerijen in andere delen van de polder te komen.

De ontwikkeling van boerderijen langs de ontginningslinten en rivierdijken is een voortgaande ontwikkeling vanaf de 11e eeuw tot en met de 20e eeuw. In de laatste eeuw werden er voornamelijk oude boerderijen vervangen door nieuwe. Slechts een enkele boerderij werd geheel nieuw gesticht. In de 21e eeuw worden er nauwelijks tot geen nieuwe boerderijen meer gesticht of worden boerderijen omgebouwd tot burgerwoning of gesloopt en vervangen door villa's.

Landbouw en veeteelt

De hoofdactiviteit van het boerenbedrijf in de Krimpenerwaard ligt oorspronkelijk in de landbouw (vlas, rogge, hop en hennep), waarbij de aanwezige koeien en varkens op de boerderij alleen worden gehouden voor het voorzien in de eigen levensbehoefte. Door inklinking van de veenbodem wordt de polder steeds natter. Dit heeft tot gevolg dat de wortels van veel van de akkerbouwgewassen de natte grond niet verdragen. Het verbouwen van hennep (o.a. als grondstof voor touw in de scheepsindustrie) heeft het nog lange tijd in de polder volgehouden, omdat deze voornamelijk op opgehoogde gronden naast de boerderij worden geteeld. Maar in de periode 1840 - 1900 neemt ook de productie hiervan af. De boeren in de Krimpenerwaard leggen zich uiteindelijk helemaal toe op de veeteelt (koeien) en de zuivel- en kaasproductie. Deze omslag in de hoofdactiviteit van de boeren is terug te vinden in de opbouw van boerderijen. Er komen grote stallen achter het woonhuisgedeelte. In het voorhuis van de boerderij worden melkkelders gemaakt en ruimten worden ingericht als kaaskamers. In de bijgebouwen is deze omslag ook terug te vinden in de aanwezigheid van grote hooibergen achter de boerderij.

Het onderhavige boerderij-ensemble, bestaande uit een hoofdhuis met melkkelder, kaaskamer en grote stal met hooigebint is illustratief voor en herinnert aan de ontwikkeling van agrarisch bedrijf binnen de gemeente Krimpenerwaard in het algemeen en in het buurtschap Schuwacht in het bijzonder. De aanwezigheid van de erfbeplanting en de samenhang met het landschap verwijzen tevens naar de ontwikkeling van de gebouwen op de boerderij.

STEDENBOUWKUNDIGE,
LANDSCHAPPELIJKE SITUATIE

Ruimtelijke opbouw Schuwacht

Schuwacht is een separate buurtschap aan de westzijde van de kern Lekkerkerk en loopt door tot aan Krimpen aan de Lek. Het ontstond op de oeverwal van de Lek. Er werd aan het einde van de Vroege Middeleeuwen, tussen 500 en 1000, op kleinschalige wijze gestart met de ontginning van het veengebied van de Krimpenerwaard. Vanaf de 11e / 12e eeuw werden de ontginningen op grote schaal doorgezet. De smalle oeverwal langs de Lek was de basis voor de ontginningen van de Krimpenerwaard richting het noorden. De boerderijen werden op de koppen van de diep het

landschap instekende percelen gebouwd. De belangrijkste bron van inkomsten werd gevormd door de veehouderij, hoewel er tot aan het midden van de 19e eeuw ook hennep teelt voorkwam. Daarna kwam ook de fruitteelt in bescheiden mate voor. In beperkte mate kwam na de WOII verdichting van het bebouwingslint voor.

Ruimtelijke opbouw perceel

De boerderij is gelegen op de kop van het perceel aan de voet van de Lekdijk. Het vormt een gaaf ensemble met het landschap rondom de boerderij. De brede sloot die ter hoogte van de achtergevel start en diep het landschap in loopt, is onderdeel van de voormalige inrichting van het landschap en het erf. Voor de voorgevel stond een (rode) es, die gezien de positie midden voor de gevel, waarschijnlijk een restant was van een rijtje van meerdere bomen. Deze maakte integraal onderdeel uit van de inrichting van het voormalige erf om schaduw te werpen op de boerderij en met de wortels te zorgen voor droog muurwerk.

Wind- of houtsingel

Rechts en achter de boerderij staat een restant van een windsingel en geriefhout. Dit historische landschappelijk element staat, vanwege de functie, van oudsher op de rand van het erf. Eén van de belangrijkste functies is het tegenhouden van de wind, met name de westenwind, die in het vlakke polderlandschap de boerenerven teisterden. Een bijkomstigheid was dat het hout gelijk werd gebruikt als hakhout voor het maken van hekwerken, gereedschappen en het gebruik als brandhout. De singels zijn in het huidige landschap, als gevolg van nieuwe isolatiemethoden en industrialisatie merendeels verdwenen. De restanten van de kenmerkende houtsingel op het onderhavige perceel zijn van historisch landschappelijk belang als relatief zeldzaam geworden voorbeeld van erfbegrenzing.

Het agrarisch ensemble draagt bij aan de afleesbaarheid van de historische ruimtelijke ontwikkeling van Schuwacht. De samenhang tussen bebouwing, de positie van bebouwing op het erf en de beplanting geven een beeld van de ontwikkeling van het agrarisch erf vanaf de 17e eeuw tot op heden.

ARCHITECTUURHISTORISCHE WAARDE

Typen boerderijen

In Nederland komen verschillende typen boerderijen voor. Binnen de provincie Zuid-Holland is dat beperkt tot de groep boerderijen uit de hallehuisgroep. Deze ontwikkelde zich vanuit de meest eenvoudige vorm van bebouwing, namelijk een woning op een rechthoekige plattegrond met één vertrek, waarin mensen en hun dieren samen leefden. In de ontwikkeling van dit type onderscheiden zich binnen deze boerderijgroep uiteindelijk drie typen: het langgerekte hallehuis (woonhuis en stal liggen achter elkaar), het krukhuis (met een L-vormig voorhuis) en het T- of dwarshuis (met een voorhuis dat haaks op de achtergelegen stallen staat). Alle de drie typen komen binnen de gemeente Krimpenerwaard voor.

Waardering

De boerderij aan de Schuwacht 156a is architectuurhistorisch waardevol als voorbeeld van een langgerekt hallehuis met stal onder iets lagere nokhoogte van vermoedelijk hoge ouderdom in traditionele, sobere architectuur. Deze kenmerkt zich in de brede voorgevel, de vlechtingen, de lage dakschilden, en het wolfseind.

De indeling met opkamer boven een melkkelder, die in de voorgevel en linker zijgevel duidelijk af te lezen is, is illustratief voor de ontwikkeling van zuivelboerderijen.

BOUWHISTORISCHE WAARDE

Vanwege de ouderdom (de boerderij komt al voor op de kadastrale minuut uit 1832) zijn er verwachting zijn nog oude elementen in de boerderij te vinden. Deze worden als waardevol beschouwd voor de afleesbaarheid van de historische bouw- en afwerkingswijze van boerderijen binnen de gemeente Krimpenerwaard.

BESCHRIJVING

Deze boerderij betreft een langgerekt hallehuis met achtergelegen stal onder een iets lagere nokhoogte. Het bestaat uit één bouwlaag met zolder onder zadeldak, waarvan de nok loodrecht op de straat staat. Het dak is gedekt met riet en aan de voorzijde afgewolfd. De nok is gedekt met nokvorsten.

De achterliggende stal is aan de linkerkant breder dan het voorhuis. In de tweede helft van de 20e eeuw is aan de linkerachterzijde een klein éénlaags dwarsvolume met zadeldak aangebouwd.

De voorgevel is een topgevel waarvan het metselwerk beëindigd wordt met vlechtingen. De zijgevels van boerderij en stal zijn laag en de dakschilden lopen laag door. De gevels waren oorspronkelijk niet wit geschilderd, maar bestonden, getuige een foto uit 1952 (zie hieronder), uit schoon metselwerk. Het brede venster op de begane grond is niet origineel: vroeger waren hier een venster en een deur aanwezig. Ook de houten luiken zijn niet oorspronkelijk.

Het kelderlicht in de linker zijgevel (westgevel) en het hoge venster aan de linkerkant van de voorgevel geven de locatie van de melkkelder met bovenliggende opkamer aan. Aan de rechterkant (oostgevel) bevindt zich de kaaskamer.

WAARDENSTELLING

Het agrarisch ensemble aan de Schuwacht 156a te Lekkerkerk is van:

Cultuurhistorische waarde:

- Ter illustratie van en als herinnering aan de ontwikkeling van agrarisch zuivelbedrijf binnen de gemeente Krimpenerwaard in het algemeen en in Lekkerkerk in het bijzonder.
- Vanwege de inrichting van het erf dat inzicht geeft in de gebruiken op de boerderij vanaf de 17e eeuw tot op heden.

Stedenbouwkundige / landschappelijke waarde:

- Vanwege de ondersteunende rol van de boerderij op de aanwezige kwaliteit van het cultuurlandschap.

- Vanwege de samenhang tussen de boerderij en het cultuurlandschap in de vorm van de wetering die tot aan de boerderij loopt. Voorheen ook met de voormalige boom voor de voorgevel.
- Vanwege de op het perceel gelegen restanten van de houtsingel, die inzage geeft in de historische inrichting van het erf vanaf de 17e eeuw tot op heden.
- Vanwege de hoofdvorm van de boerderij die bijdraagt aan de afleesbaarheid van de historische ruimtelijke ontwikkeling van het buurtschap Schuwacht.
- Vanwege de voor de Lekdijk kenmerkende ligging op de kop van het perceel onderaan de dijk.

Architectuur- en bouwhistorische waarde:

- Als voorbeeld van een langgerekt hallehuis met een achterliggende stal met iets lagere nokhoogte in een traditionele op de functie gerichte architectuur (deze kenmerkt zich in de brede voorgevel, de vlechtingen, de lage dakschilden en het wolfseind).
- Vanwege de ouderdom van het voorhuis (de stal is (deels) vernieuwd) en de daarmee samenhangende aanwezige bouwhistorische elementen.

Waarde vanwege de Gaafheid:

- Vanwege het gaaf bewaarde voorhuis (m.u.v. centrale vensterpartij in de voorgevel) en het specifieke staltype.

Zeldzaamheidswaarde:

- Als zeldzaam voorbeeld van een 17e eeuwse boerderij in de gemeente Krimpenerwaard in samenhang met een gaaf cultuurlandschap.

IDENTITEIT
KRIMPENERWAARD

De boerderij aan de Schuwacht 156a draagt bij aan de ruimtelijke identiteit van de gemeente Krimpenerwaard vanwege:

1. De bouwmassa van de boerderij, die haaks op de weg is gelegen en is opgebouwd in één bouwlaag onder een kap met lage dakschilden.
2. De versterkende werking voor de ruimtelijke kwaliteit binnen het historische cultuurlandschap, mede vanwege de aanwezigheid van het historisch groen op het erf en de samenhang met de wetering.
3. De voor de Krimpenerwaard kenmerkende ruimtelijke positie boerderij op het perceel.
4. De herinnering aan de ooit zeer bloeiende agrarische melkveebedrijven binnen de gemeente.
5. Vanwege de hoge ouderdom, de verwijst naar de lange historie van agrarische bewoning langs de Lekdijk.

BESCHERMING

De volgende onderdelen vallen onder de bescherming:

- Exterieur, bouwkundige structuur en waardevolle

interieuronderdelen (met uitzondering van recent(e) sanitair, keuken(s) en badkamer(s)).

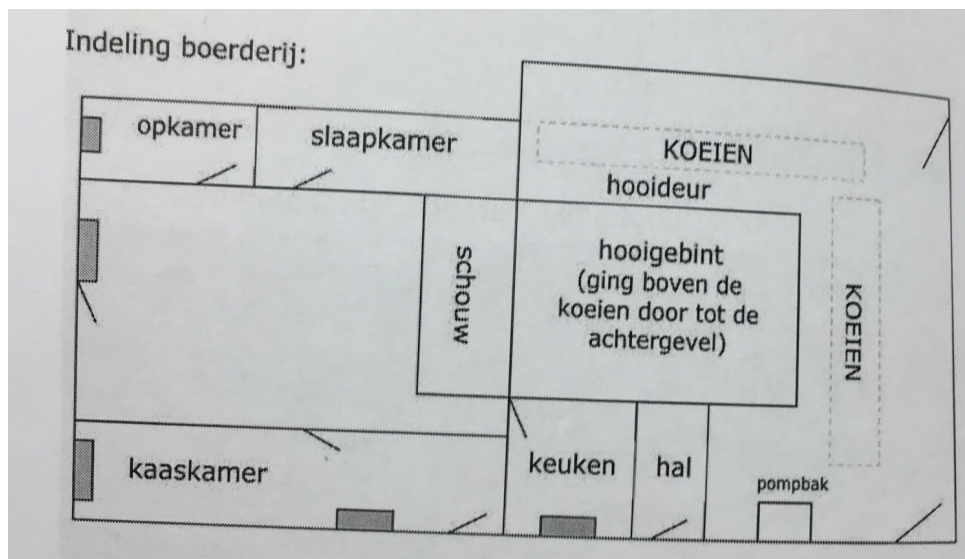
- structuur en inrichting cultuurlandschap en groen op het erf.

BRONNEN

- Enderink, S. (2016), *Het Krimpenerwaardboek*, Zwolle
- Groningen, C.L. van (1996), *De Krimpenerwaard*, Zwolle
- Hofkens, M., Ingen, M. Van, e.a. (1991), *Jongere bouwkunst en stedenbouw 1800 – 1945*. Monumenten inventarisatieproject
- Hoven, F. Van den (2002), *Op ontdekkingstocht door Krimpenerwaard en Lopikerwaard. Topografisch, cultuurhistorisch en recreatief handboek voor streekbewoners en toeristen*.
- Knoester, J.J. (2002), *Kernachtig Krimpenerwaard, 100 jaar plaatselijke geschiedenis*.
- Kroon, M. (2000), *Krimpenerwaardig, de geschiedenis van de Krimpenerwaard in woord en beeld*.
- Povée, H. (2004), *Tien eeuwen tussen Lek en IJssel: geschiedenis van de Lopikerwaard en de Krimpenerwaard*.
- Stenvert, R. e.a. (2004), *Monumenten in Nederland, deel Zuid-Holland*.
- Stichting Krimpenerwaard, *Monumenten in de Krimpenerwaard: in Haastrecht, Stolwijk, Vlist, Schoonhoven, Ammerstol, Bergambacht, Berkenwoude, Lekkerkerk, Krimpen aan de Lek, Krimpen aan den IJssel, Ouderkerk aan den IJssel, Gouderak: cultuurhistorisch waardevolle gebouwen en objecten in beeld*.
- Ven, G.P. van de (2004), *Mensen in een waard vol wind en water: geschiedenis van de Waterhuishouding in de Krimpenerwaard*.
- Verhoog, A. (2009), *Lekkerkerk in oude ansichten deel 1, Zaltbommel*
- Lekkerkerk door de Tijd-Schrift (2013), 5e jg., nr. 3, p.10-11

Websites en archieven

- Topotijdreis.nl
- Beeldbank RCE, kadastrale minuut Lekkerkerk
- Streekarchief Midden-Holland (bouwvergunningen en historische foto's)

Bron functie-plattegrond en foto uit 1952:
 Lekkerkerk door de Tijd-schrift (2013), 5e jg., nr. 3, p.10-11